

TANACETTUM VULGARE O'SIMLIGINING KIMYOVIY TARKIBINI O'RGANISH.

Odilova Nodirabegim Ixtiyorjon qizi

Magistratura bo'limi 70530101(Kimyo fan yo'nalishi bo'yicha) 34-maktab kimyo fani
o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tanacetum vulgare o'simligining kimyoviy tarkibini o'rganish, uning gullashi, tanacetum vulgare o'simligining geografik tarqalishi, tanacetum vulgare o'simligini o'g'itlash va mahsulot tayyorlash haqida to'liq bayon etilgan.

Kalit so'zlar: tanacetum vulgare o'simligi, o'g'itlash, oddiy dastarbosh, lyuteolin, to'pgul.

Kirish:

Oddiy dastarbosh - Tanacetum vulgare L. astradoshlar - Asteraceae (murakkabguldoshlar - Compositae) oilasiga kiradi. Ko'p yillik, bo'yi 50-150 sm ga yetadigan, o'ziga xos hidli o't o'simlik. Poyasi tik o'suvchi, sershox. tuksiz yoki bir oz tukli. Bargi oddiy, patsimon ajralgan, ustki tomoni to'q yashil, pastki tomoni kulrang-yashil. Poyaning pastki qismidagi barglari bandli, o'rta va yuqori qismidagilari esa bandsiz bo'lib, poyada ketma-ket o'rnashgan.

Gullari sariq, savatchaga to'planib, qalqonsimon to'pgulni tashkil etadi. Mevasi - cho'ziq pista bo'ladi. O'simlik butun yoz davomida gullaydi. Tanacetum vulgare o'simlikining geografik taqsimoti Moldova, Ukraina, Belorussiya, Rossiyaning Uzoq Shimoli va Uraldan, Volganing pastki qismidagi cho'l mintaqalaridan tashqari hamma joyda uchraydi. Asosan yo'l chetlarida, aholi turar joylari yaqinida, o'tloqlar, o'rmon chetlari va suv yo'llarida o'sadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Mahsulotning tashqi ko'rinishi, tayyor mahsulot yarim sharsimon savatdagi gullardan iborat. Savatdagi gullar gul o'rnida sariq, naycha shaklida bo'ladi. Savat 6-8 mm ko'ndalang, kulrang-yashil, lansetsimon barglar bilan qoplangan.

Savat chetidagi gullar uch tishli, o'rtasidagi gullar esa besh tishli, otalik 5 ta, onalik tuguni bir kamerali, pastga qarab joylashgan. Mahsulot kamfora hidiga o'xshash o'ziga xos hid va o'tkir ta'mga ega.

XI DF ga ko'ra mahsulot namligi 13%, umumiy kuli 9%, jigarrang va qoraygan savatchalar 8%, o' simlikning boshqa bo'laklari (barglar, 4 sm dan uzun bo'Mgan ayrim gul bandlari) 7%, teshigini diametri 2 mm li elakdan o'tadigan mayda qismlar 10%, organik aralashmalar 1% va mineral aralashmalar 1% dan ko'p, to'pgullar - savatchalar va ularning bo'Maklari 60% hamda flavonoidlar va fenolkarbon kislotalar yig'indisining miqdori lyuteolinga nisbatan hisoblaganda 2,5% dan kam bo'lmasligi kerak.

Natijalar:

Kimyoviy tarkibi. Gulto'plamlar tarkibida 1,5-2% efir moyi. flavonoidlar (kversetin, lyuteolin, apigenin, xrizoeriol, diosmetin, izoramnetin, aksillarin va boshqalar), alkaloidlar, oshlovchi moddalar, ko'p to' yinmagan bogManishga ega bo'Mgan lakton (poliinli lakton) va tanatsetin achchiq moddasi bo'ladi.

Efir moyi tarkibida a va b (47% gacha) - tuyonlar, kamfora. tuyol, borneol, pinen va boshqa birikmalar bor. Ishlatilishi. Tanacetum vulgare o'simligi guli gijja haylash uchun hamda jigar va ichak kasalliklarini davolashda ishlatiladi. Dorivor preparati. Damlama. Tanatsexol preparati (gulto'plamidan olingan flavonoidlar va fenolkarbon kislotalar yig'indisi kukunporoshok yoki tabletka holida chiqariladi).

Preparat tibbiyotda o't haydovchi vosita sifatida ishlatiladi. Mahsulot jigar kasalliklarida (xoletsistit, gepatit va boshqalar) ishlatiladigan choy-yig'malar va Zdrenko yig'masi tarkibiga kiradi.

Tanacetum vulgare o'simligini o'g'itlash sug'orishdan oldin amalga oshiriladi. Havoning harorati va tuproq namligining holatiga qarab vegetatsiya davomida 8-9 marta sug'oriladi va oralariga ishlov beriladi. Havo harorati yuqori bo'lan yili sug'orishni ko'paytirish kerak.

Muhokama:

Tanacetum vulgare to'pgullarini birinchi yili yig'ib olinadi. O'simlik noyabrgacha gullaydi va uni tez-tez yig'ib olish kerak.

Mahsulot tayyorlash. Ikkinchi yilda o'simlikning er usti qismining erta bahorida, savatdagi gullar to'pgullar paydo bo'lishidan oldin ochila boshlaganda, savatchalar muammosiz yig'ib olinadi. Tanacetum vulgare o'simlik ekinlari 5 yilgacha ishlatilishi mumkin.

Uning xomashyosi yig'ib olingandan so'ng, u yopiq ayvonlarga nozik tarzda yoyilib, tez-tez ventilyatsiya qilinadi. Quritgandan so'ng, u 20 kg qoplarga o'raladi yoki 50 kg gacha siqilmasdan bog'lanadi.

Tanacetum vulgare urug'lari oktyabr oyida pishadi. Pishgan tekis inflorescences ohanglarga kesiladi va 3 yilgacha paketlarda saqlanadi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tanacetum vulgare ko'p yillik o'simlik bo'lgani uchun uni kuzda va erta bahorda ekish orqali ko'paytirish mumkin. O'zbekistonning barcha tuproqlarida yaxshi o'sadi. Uning ildiz tizimi yaxshi rivojlanganligini hisobga olsak, uni eroziyalangan tuproqlarga ekish tavsiya etiladi. Tuproqni eroziyadan himoya qiladi.

Tanacetum vulgarening birinchi oziqlanishi o'simlik unib chiqqandan keyin boshlanadi, har gektaga 30 kg azot va 20 kg kaliyli o'g'it beriladi. Tanacetum vulgare ozuqa moddalariga ko'proq talabchan hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Ataboyeva H.N. va boshqalar. O'simlikshunoslik. Toshkent, 1995.
2. Xolmatov H.X., Ahm edov O. Farmakognoziya. - 1,2 qism. - Toshkent.: Fan, 2007.
3. Dorivor o'simliklarning zamonaviy ensiklopediyasi /Tuz. V.Preobrazhenskiy.- Rostov-Donu: Baro-Press, 2001 .-592 b.
4. Yevropa farmakopeyasi. - 4-nashr, O'simlik preparatlarini tahlil qilish. - Springer -Verlag Berlin Heidelberg, 1996.